

Zofia Olek-Redlarska, Emilia Jakubowska
Uniwersytet w Białymstoku

Obraz dziecka i dzieciństwa w twórczości Joanny Papuzińskiej jako źródło inspiracji nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej. Dzieciństwo utracone i odzyskane

<https://doi.org/10.18778/8088-314-7.13>

Ona mi pierwsza pokazała księżyc
i pierwszy śnieg na świerkach,
i pierwszy deszcz.

Byłem wtedy mały jak muszelka,
a czarna suknia matki szumiała jak Morze Czarne.

Noc.

Konstanty Ildefons Gałczyński
*Spotkanie z matką*¹

**Portret autorki literatury dla najmłodszych, inicjatorki
akcji wspierającej czytelnictwo, nauczyciela...**

Joanna Papuzińska-Beksiak to postać niezwykła. Z atencją, miłością zajmuje się książkami, nie tracąc z oczu ważnych dla niej ludzi. Jej życie zawodowe od wielu lat związane jest z Uniwersytetem Warszawskim, gdzie wykłada w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych. Wcześniej pracowała na Wydziale Pedagogicznym wspomnianej uczelni. Jest pisarką, poetką, autorką wielu rozpraw na temat literatury dziecięcej m.in.: Czy-

¹ K.I. Gałczyński, *Liryka 1926–1953*, PIW, Warszawa 1973, s. 173.

*tania domowe, Inicjacje literackie, Zatopione królestwo. O polskiej literaturze fantastycznej XX wieku dla dzieci i młodzieży, Dziecko w świecie emocji literackich, Książki, dzieci, biblioteka. Z zagadnień upowszechniania czytelnictwa i książki dziecięcej, Drukowaną ścieżką, Wychowawcza rola prasy dziecięcej, Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką; redaktorem naukowym i współautorem licznych prac zbiorowych z tejże dziedziny: Mit dzieciństwa w sztuce młodopolskiej, Dzieństwo i sacrum, Wandalia Chotomistyczne, czyli rzecz o twórczości w życiu Wandy Chotomskiej, Kultura literacka dzieci i młodzieży u progu XXI stulecia. Jest znanym krytykiem literackim. Zainicjowała i przez jedenaście lat redagowała czasopismo o książce dziecięcej „Guliver”. Najbardziej znaną jej książką jest *Nasza mama czarodziejka*. Jest również człowiekiem refleksji pochyłonym nad książką i czytelnikiem.*

W niedalekiej przeszłości bywała częstym gościem audycji radiowych, współpracowniczką czasopism poświęconych literaturze dziecięcej. Publikuje dzieła naukowe, poradniki dla nauczycieli, bibliotekarzy i rodziców, skrypty naukowe dla studentów filologii polskiej, bibliotekoznawstwa i pedagogiki. Jest członkiem zarządu Polskiej Sekcji IBBY (International Board on Books for Young People), inicjuje konferencje i spotkania wokół literatury dla najmłodszych. Była gościem wielu bibliotek w Polsce jako osoba prowadząca ze swadą i swobodą bardzo ciekawe spotkania autorskie.

Joanna Papuzińska jest również animatorką popularyzacji czytelnictwa, pomysłodawczynią i realizatorką słynnej akcji „Kufer z książkami” – corocznego przekazywania pokażnej liczby tytułów bibliotekom szkolnym. Joanna Papuzińska jest współtwórczynią fundacji „Książka dla dziecka”. Znana jest ze swoich zainteresowań folklorem i podkulturą dziecięcą, lecz także, jako jeden z nielicznych krytyków, zajmuje się fantastyką, również tą, która wyszła z dziecięcego pokoju, czyli fantastyką naukową. Jako jedna z nielicznych doceniła funkcję inicjacyjną tej literatury. Z upodobaniem i odwagą nie bierze pod uwagę zastanych sporów poświęconych XX-wiecznej fantastyce dla dzieci i młodzieży. Zarówno prace krytyczno-literackie, jak i literacka twórczość Pani Profesor Joanny Papuzińskiej zdecydowanie opowiadają się po stronie fantazji, a także wzajemnego przenikania się rzeczywistości i fikcji. W twórczości Joanny Papuzińskiej ważny jest też motyw domu – przestrzeni. Wątek ten pojawia się w wielu jej książkach.

Poetka jest laureatką wielu nagród, w tym prestiżowej Nagrody Literackiej im. Janusza Korczaka. Kilka utworów autorki zostało przetłumaczonych na język francuski, angielski, niemiecki i czeski. Joanna Papuzińska jest również recenzentem wielu książek dla dzieci. Jednak o jej twórczości nie ukazała się jak dotąd monografia. Większość publikacji to artykuły w „Guliwerze” i „Nowych Książkach”. Tę lukę w przestrzeni krytyki literackiej chciałybyśmy wypełnić. Poza tym, przypominając postać i dorobek autorki, chcemy zachęcić nauczycieli do wykorzystywania jej twórczości na zajęciach. Literatura dla dzieci ma przede wszystkim uwrażliwiać na urodę świata. Jaki świat znajdujemy w twórczości Joanny Papuzińskiej? Po jakie jego elementy możemy sięgnąć na zajęciach z dziećmi?

Poetyckie potyczki Joanny Papuzińskiej. Zabawa w zgadywanie, przewidywanie i fantazjowanie – do wykorzystania w pracy z dziećmi

Poezja jest tak bliska sercu dziecka, a może i najbliższa. Rytm i rym ułatwiają dzieciom przyswajanie treści wierszy. Poezja ma być radosna i ciepła, pozbawiona zmartwień. Ten gatunek literacki najbardziej upodobała sobie Joanna Papuzińska. Debiutowała ona tomikiem poezji zatytułowanym *Pims, którego nie ma*, który ukazał się w 1967 r.² Liryka przeznaczona jest dla najmłodszych dzieci. Wiersze opowiadają o niezwykłych zdarzeniach, są delikatne, pomysłowe, pełne humoru i niespodzianek, poetyckich dyskursów i wzruszeń. Pojawia się w nich aspekt poznawczy, subtelność zadziwień. Nietrudno dostrzec nutkę ironii. Akcesoria i przedmioty, którymi dziecko się otacza, na co dzień stają się wyjątkowe i niepowtarzalne.

Pims, którego nie ma to wiersz o niezwykłym zwierzątku stworzonym w wyobraźni dziecka. Jest tu także «Biały Okręt», który „stoi na czarnym morzu, wiatr mu żagle wydyma, nigdzie nie może popłynąć, bo marynarzy nie ma”³. Przygodę niezwykłą obiecuje także „czerwony stragan”, na którym można kupić „Bajki w proszku, bajki w rożku i na patyku”⁴. Wiersz *Smutna Baba Jaga* ukazuje

² J. Papuzińska, *Pims, którego nie ma*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1967.

³ Tamże, s. 10.

⁴ Tamże, s. 26–27.

czarownicę jako starą, zagubioną, pomarszczoną i smutną kobietę, która potrzebuje miłości. Pomagają jej oczywiście dzieci, które chcą zerwać z jej ponurym wizerunkiem i odmienić Babę Jagę. Wszystkie wiersze są utrzymane w tonie życzliwości, serdeczności wobec dziecka, które odkrywa ważny zakamarek świata. W zakamarku świata mieści się dom z oknami, obrazami, kwiatami na balkonie, kotem, poduszką z frędzlami, paprotką i lustrem, które czasem straszy. A w kieszeniach palta na wieszaku mieszka Pani Fantazja. Trudno ją odnaleźć, co prawda, ale mieszka. A czarna noc boi się białego dnia chroni dziecko przed lękiem, samotnością, obojętnością dorosłych. Wraca wtedy czytelnik do utraconego dzieciństwa.

Kolejny tomik wierszy Joanny Papuzińskiej pod tytułem *Stare i nowe wierszyki domowe* jest kontynuacją zbioru pt. *Wierszyki domowe*. Wiersze są adresowane do dzieci 8–10-letnich. Dzieci poznają świat od kuchni i pokoju dzieciennego, zaczynając: „w kuchni najciaśniej, w kuchni najjaśniej, w kuchni najmilej. Pozmywamy garnki, siądźmy na pogwarki, na chwilę”⁵. To w kuchni spotykają się wszyscy domownicy: jedzą, odpoczywają, czasem kłócą się, a czasem rozmawiają. Kuchnia pachnie plackami z jabłkiem, powidłami, konfiturami i zupą ogórkową. W kuchni babcia dzieli między dzieci chrust lub pączki z różanym płatkem w środku. W tej kuchni odzyskuje czytelnik utracone dzieciństwo. Ciepło kaflowego pieca usypia, nuci kołysanki i ogrzewa.

W wierszu *Czekam na mamę*, która jest najbliższa sercu, która koi lęk przed samotnością, ciemnością, czeka, tuli, pociesza i wraca. Spotykamy postać Matki. W wierszu *Opowieść* mama jest królową zamkniętą w wieży, która uważnie obserwuje rycerzy walczących o jej rękę ze smokiem. Jest silna i dzielna, czasem smutna. Czeką na wybranego rycerza, którym jest „nasz tata”. Tata nie zabija smoka tylko oswaja... próbuje go zrozumieć, a nawet przekomarza się z nim. Uchwycona przez poetkę dziecięca zdolność fantazjowania sprawia, że wykreowany przez nią dom jest magiczny. Czapla z dziecięcej rymowanki przynosi dziewczynce tłumoczek pełen bajek: „chodzi czapla po desce, znosi bajki Agnieszce. W szybę skrzydłem poskrobie, tłumoczek ściska w dziobie. Masz bajkę schowaj sobie”⁶. W czajniku i kranach podśpiewuje brodaty, stary wodnik. A Łakomczuchy zamieniają się w elfy, nocą buszują po

⁵ J. Papuzińska, *Stare i nowe wierszyki domowe*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 1999, s. 16.

⁶ Tamże, s. 5.

kuchni i jak dawniej to bywało z krasnoludkami wyjadają smakołyki. Autorka pokazuje dzieciom dobry, ciepły dom, mamę, tatę, brata Kluchę i Kocura. Jest to świat, który ogarniamy jednym spojrzeniem. A w spojrzeniu na okno i firankę, na płytę i stółek ukrywa się uśmiech dobrotliwego chochlika. Sprzęty gadają, śpią, mruczą... Sprzęty żyją własną wyobraźnią, robią miny i kichają. Wszechobecna liryka w tych wierszach bawi i ucisza, a nawet usypia.

Tom wierszy *Pod Bajdułem i inne wiersze* składa się z 69 wierszy o różnej tematyce. W wierszu *Przeszłość* autorka stworzyła liryczny obraz opuszczonej chatki i pustej studni jako symbolu przemijania, odchodzenia w niepamięć. Wiersz *Pod Bajdułem* to wiersz o trwaniu w symbiozie z naturą. Wierzby, brzozy, topole i lipy szumią kołysane wiatrem opowieści. Tajemnicze drzewo jest mocno osadzone w polskiej ziemi. Strzeże ono tajemniczej księgi, którą się czyta z zachwytem, chociaż jest mchem i próchnem posypana. Tak bardzo polska jest w tych wierszach polskość Joanny Papużyńskiej, oczarowanie ojczyzną i głęboki patriotyzm. Trwanie jest też utożsamiane z rodziną, jej siłą trwania w miłości, mimo oddalenia ludzi sobie bliskich. Rodzinne zdjęcia, rodzinne opowieści o pradziadkach sprzed wojny chronią w dziecięcych umysłach pamięć wartości najwyższych. Jest to pamięć utraconego raj.

Magia w utworach Papużyńskiej ukrywa się wszędzie: „A jeśli na przygodę mam chęć muszę stuknąć w ścianę razy pięć. Stuk-puk, Stuk-puk, stuk. I wtedy uchyla się mata widać drzwi do innego świata”⁷. Jednym z motywów poezji Joanny Papużyńskiej jest motyw wędrowca. Wędrujemy po parku, spacerujemy po lesie, płyniemy okrętem i wędrowanie pełni rolę zabawy, przygody i zadziwienia. „Na fregacie czyha tata, co udaje dziś pirata”⁸. Jednym z wierszy, który zwraca na siebie uwagę jest *Szumikraj*. Zielona korona drzewa kryje zielony świat, świat przygód w zielone z zielonymi pokrzywami, łopianami i zielenią soczystej zieleni. Taki obraz maluje się w oczach dziecka, które czyta ten wiersz. *Klituś bajduś* to wiersz, w którym czytelnik spotyka absurd i ironię. Są w nim słowa bez sensu, są znaczenia bez słów, takie wyliczanki i zderzenie emocji. Gombrowiczowski humor w krainie zakrętów. I takie wiersze rozumieją dzieci. I takie wiersze bawią dzieci. Wszak absurd jest wszechobecny w rzeczywistości XXI w. Liryczne wiersze „wieczne” usypiają.

⁷ J. Papużyńska, *Pod Bajdułem i inne wiersze*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2002, s. 33.

⁸ Tamże, s. 51.

Są krótkie i rytmiczne, są uchwyconą chwilą, cieniem odlotu motyli, refleksją egzystencjalną, ulotnością spojrzenia nie w tę stronę (*Już się Słońce, Tak blisko, Usypianka znad rzeki*).

Skierowane do dzieci rymowanki, zgadywanki, wyliczanki są metodą pracy Papużyńskiej. Zastosowane środki leksykalne, gramatyczne i stylistyczne charakterystyczne dla języka dziecka sprawiają, że jej twórczość posiada walory oryginalności i atrakcyjności. Co ważne, autorka łączy różne odmiany liryki: bezpośrednią, opisową, sytuacyjną. Obrazy, elementy narracji, rozmowy formułowane za pomocą palety środków fonicznych (refren, onomatopeja), stylistycznych (antropomorfizacja, hiperbola), neologizmów – tworzą prawdziwie artystyczny świat powrotów.

Opowiadam dzieciom – bajki i bajanie. Czarodziejka z uśmiechniętej planety – wartość rodziny w życiu dziecka

Najważniejszą wartością w życiu dziecka jest rodzina. Papużyńska poświęca jej dużo miejsca w swojej twórczości, a jednej z najważniejszych osób w domu poświęcona jest książeczka *Nasza mama czarodziejka*, która stanowi zbiór bardzo ciekawych ośmiu opowiadań tematycznie związanych ze sobą. Miłość do ukochanej osoby i przekonanie dziecka o tym, że matczka potrafi wszystkiemu zaradzić znajdziemy właśnie w tej książce. Tytuł opowiadania *Nasza mama czarodziejka*, to poetycka metafora słowa „mama”. Synowie pełniący rolę narratorów mówią o swojej matce najczulej i z szacunkiem. Jest w ich oczach i dobra i szlachetna, zawsze wie po czyjej stronie jest prawda, jak należy zachować się w danej sytuacji. Portret mamy jest baśniowy. Wszechmoc mamy ma wymiar czarodziejski. Konstanty Gałczyński ujął to najpiękniej w swej liryce. Dotyczy ta wszechmoc spraw na pozór zwykłych. Ona potrafi niemalże wszystko. Wszechmoc mamy dotyczy spraw, które zrodziła wybujała wyobraźnia dzieci, którą spotęgowała w swym wymiarze kreatywność dziecięca. Jak można „zreperować” księżyc ciastem? Otóż: „okleiła mama księżycowi brodę ciastem, równiutko i ulepiła rożek, jak ten, co się obtłukł. Potem wzięła jeszcze parę skórek pomarańczowych i skórkami jak plastrem, przylepiła ciasto do księżycy”⁹. Mama potrafi uratować

⁹ J. Papużyńska, *Nasza mama czarodziejka*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1982, s. 26.

statek przed burzą oraz przywrócić sośnie skradziony cień. Mama, mama, mama... W tym słowie znajduję tęsknotę, zamyślenie i oczarowanie osobą Matki.

Nasza mama czarodziejka to opowiadanie, w którym „rzeczywistość i cudowność żyją obok siebie, przenikają się wzajemnie i trudno odróżnić prawdę i zmyślenie, znaleźć granicę między zabawą a życiem «naprawdę» – często przecież zabawa nakłada się na życie, często jest od niego i poważniejsza i bardziej szczerą...”¹⁰. Największą zaletą mamy czarodziejki jest jej urokliwa prostota, a i odcień ironii w jej głosie, pogodnej ironii, która zachwyca dorosłego czytelnika inteligentnym spojrzeniem. Postać matki staje się metaforą. Pojawia się w każdej przestrzeni czasu i historii. W tym opowiadaniu jest jeszcze jeden ważny element. Znajdujemy go w ostatnim rozdziale *Czar dla mamy*. Mama nadal jest czarodziejką, dzięki której rodzina może latać nad miastem na puchowych poduszkach. Dzieci chcą odwdziżyć się za to, co dla nich robi mama: „od rana do wieczora gospodarowaliśmy w kuchni. Były to jej imieniny, a u nas w domu taki zwyczaj, że tego dnia mama nie może dotknąć się żadnej roboty”¹¹. Pomimo sceptycyzmu taty cudowna podróż udała się wspaniale. Bez magii mamy i jej konsekwencji marzenia z pewnością pozostałyby tylko marzeniami. Być może ostatni rozdział tej książki to jej najważniejsze przesłanie, które zostawia nam autorka.

Agnieszka z bajkowego świata, to dziewczynka z opowiadania *Agnieszka opowiada bajkę*. Książka została wydana w znakomitej i poczytnej serii *Poczytaj mi mamo*. Aby opowiedzieć dzieciom coś ważnego, dorośli opowiadają im bajkę. W tym utworze role zostały odwrócone. Dziecko stara się nawiązać kontakt z dorosłym, zbudować intymny nastrój, sprzyjający bliskości. Dziewczynka opowiada wymyśloną przez siebie bajkę, by przekonać mamę o konieczności przygarnięcia znalezionej na schodach małego, zabłąkanego kotka¹².

Jesienna przygoda to krótkie, wierszowane opowiadania przeznaczone dla dzieci nieco młodszych. Opowiada ona o dziewczynce, która nazywa się Kasia. Jest zwyczajną dziewczynką, która jesiennego dnia wybiera się wraz z tatą na karuzelę. Ale oczywiście

¹⁰ Z. Beszczyńska, *Wszystko jest prawdą*, „Nowe Książki” 1981, nr 14, s. 15.

¹¹ J. Papuzińska, *Nasza...*, s. 32.

¹² J. Papuzińska, *Agnieszka opowiada bajkę*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 1999, s. 9.

zwykły dzień zamienia się w niezwykłą przygodę. Kaśka siedzi z tatą na karuzeli, aż tu zrywa się wiatr, porywa bryczkę i gna na wzgórze, gdzie stoi wielki stary zamek: „Więc sobie siedli na karuzeli. A kiedy mieli wysiadać już wiatr bryczkę porywa. A liście klonów, kasztanów, brzoź, pędzą za nimi jak barwny dywan, który się nagle w powietrze wzniosł”¹³. W zamku są piękne komnaty i kamienny rycerz, i Kaśka... A tata? Tata zdrzemnął się na kanapie: „Tata nie tańczy, lecz na kanapie zdrzemnął się cicho w liściowej czapie”¹⁴. W szare, jesienne dni nie musi być wcale nudno. W te dni zaprosić można na spacer tatę i już jest lepiej, jaśniej i pogodniej. Odpowiedzialny, opiekun dziecka ocenia fakty na trzeźwo.

Kolejny utwór Joanny Papuzińskiej *Skrzydlatek i inne opowiadania* przeznaczony jest dla dzieci w młodszym wieku szkolnym. Jest to opowieść o skrzydlatym chłopcu i jego rodzinie: „gdzieś daleko, żyją ludzie cudacznici, co nie mają wcale skrzydeł i muszą cały czas chodzić na nogach. Bez skrzydeł się rodzą i bez skrzydeł umierają. Ci ludzie wymyślają cuda niewidy i dziwy, żeby tylko móc się unieść w powietrze”¹⁵. Elżbieta Szeffler ujmuje ten motyw fruwania, latania, przemieszczania się tak: „Ta baśniowa refleksyjna opowieść Papuzińskiej odwołuje się do konwencji znanych i uznawanych w literaturze: legend o Ikarze, baśni o czarodziejach i czarownikach, wszechmocnym i wszechwładnym, rozpoznającym ludzkie marzenia i spełniającym pragnienia. Nawiązuje także do opowiadań o odmieńcach i braku ich akceptacji przez otoczenie (zdziwienie, wytykanie, niestosowne żarty wobec nich, wyszydzanie, dręczenie)”¹⁶. Powieściopisarka wskazuje na wartość akceptacji człowieka przez człowieka. Jest to mądre, refleksyjne opowiadanie o chłopcu, który przypadkiem trafił do dziwnego świata.

Powieści Joanny Papuzińskiej – pełne ważnych treści

Wędrowcy to utwór niezwykle oryginalny, przeznaczony dla dzieci starszych. Wszystko zaczyna się od *tajemniczego przejścia*. Przygoda *Wędrowców* zaczyna się przed pierwszą gwiazdką. Dzieci nie

¹³ J. Papuzińska, *Jesienna przygoda*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1982, s. 3.

¹⁴ Tamże, s. 6.

¹⁵ J. Papuzińska, *Skrzydlatek i inne opowiadania*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 1999, s. 6.

¹⁶ E. Szeffler, *Skrzydlatek, czyli zaduma nad dziecięcą wolnością i poczuciem szczęścia*, „Biblioteka w Szkole” 1999, nr 11, s. 27.

mogą doczekać się Wigilii i oczywiście Aniołów, gwiazd, świętego i prezentów. Podczas wigilijnych przygotowań rozbijają doniczkę z paprotką: „z cichym chrzęstem rozsypały się po pokoju gliniane szczątki donicy. Posypała się ziemia. Ale sama paprotka wyładowała pośrodku tego pobojuwiska godnie i niewzruszenie”¹⁷. Klucz otworzył drzwi do świata cudów w noc Bożego Narodzenia. Agnieszka i Antoś mieli to szczęście doświadczyć przygód z kolorową papugą i tajemniczym lustrem. Migdały stały się sprawcą dziwnych zdarzeń. I wszystko zaczyna się za sprawą migdałów. Każdy dobry i zły człowiek otwiera się na drugiego człowieka. Joanna Papuzińska buduje w czytelnikach wartości duchowe, poczucie humanitaryzmu i solidarności wobec ludzi potrzebujących. I znów wraca świat utracony.

Jedną z najbardziej znanych książek Joanny Papuzińskiej jest trylogia o wierzbowym lichu Rokisiu, która składa się z następujących części: *Rokiś. A gdzie ja się biedniuteńki podzieję*, *Rokiś wraca* oraz *Rokiś i kraina dachów*. Jest to pełna humoru opowieść o przyjaźni Kasi z diabełkiem Rokisiem. Rokiś to chochlik, małe lichy psotne, ale obdarzone dobrym sercem. Polska literatura dziecięca tradycyjnie posługiwała się humorem. Umiejętność ukazania wad dziecka w formie komicznej prowadzi do stworzenia satyrycznego obrazu sytuacji bądź portretu psychologicznego dziecka. Sytuacja narracyjna powieści rozgrywa się między podmiotem a obiektem ośmieszania i czytelnikiem, odbiorcą utworu. Śmiech wiąże się z przyjemnością. Komizm utworu polega na niekonwencjonalności pomysłów autorki, a czasoprzestrzeń literacka zdecydowanie wykracza poza pokój dziecięcy. Stymulacja rozwoju dziecka przez sztukę, humor i śmiech, które pozytywnie wpływają na stan ciała i umysłu. W praktyce edukacji przedszkolnej coraz bardziej preferuje się te formy aktywności rozwojowo-terapeutycznej. Niedocenionym rodzajem przyjemnych przeżyć, które są najlepszym sposobem aktywizacji procesu szkolnego uczenia się dzieci, jest radość, uśmiech, komizm, humor, dowcip i żart. Humor ułatwia nawiązywanie kontaktu, kształtuje umiejętność współzycia w grupie rówieśniczej. Bohater wprowadza zamęt w spokojnym dotąd domu Kasi: „zachrobotało w zbutwiałym pniu wierzy, na której siedział i z otworu, którego tato nawet nie zauważył, wygramoliło się czarne, chude, kosmate, rogate i ogoniaste stworzenie,

¹⁷ J. Papuzińska, *Wędrowcy*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1983, s. 8.

całe obsypane brązowym próchnem”¹⁸. Rokiś podaje herbatę, ściera kurze, psoci, psoci i boi się najwyraźniej mamy. Rokiś zaprzyjaźnia się z tatą, bo tata jest bardzo ważną osobą w życiu Kasi. I znów fikcja przeplata się z rzeczywistością, a rzeczywistość z groteskową historią zmagania dziecka z egoizmem dorosłych. Książka niesie w sobie багаż ekspresji i różnorodności uczuć. Postać Rokiś budzi sympatię czytelników.

Książka *Darowane kreski* jest przeznaczona dla dzieci starszych. Jest wspomnieniem z dzieciństwa autorki spędzane go w Warszawie, w okresie wojny i pierwszych lat po niej. Tytuł symbolicznie przypomina o ocalonym życiu. Szczęśliwe dzieciństwo pomimo traumy wojny. Dom dawał schronienie braciom, siostram, ciotkom i oczywiście dzieciom. Dzieci w domu Papuzińskiej były najważniejsze: „nasze życie codzienne w domu porozdrabniane było na liczne dyżury, dyżury miały swoich wykonawców, dostosowane były do wieku i urzędu. Czyli do siły i umiejętności każdego domownika”¹⁹.

Joanna Papuzińska opisuje swoją pierwszą wizytę w bibliotece, która była dla niej wielkim przeżyciem: „ta bibliotekarka stała się skarbcem nad skarbami”²⁰. Zamieszczone w książce fotografie dokumentują prawdę historyczną. Przedstawiają autorkę jako małą dziewczynkę z uroczymi kokardami. Obok małej Joasi – jej siostrzyczka, a na kolanach dziewczynki otwarta książka! To *Darowane kreski* w 1994 r. otrzymały Nagrodę Literacką im. Janusza Korczaka. Z czułością mówi Joanna Papuzińska o domu, o sercu najbliższych schronionych pod płaszczyk miłości w czas wojennej zawieruchy. Z nocy i dni Warszawy wojennej i powojennej, zapachów chleba, poranków i wieczorów, darowanych kresek, zbudowany jest dom autorki.

Twórczość Joanny Papuzińskiej dla dzieci od wielu już lat budzi podziw krytyków literatury pięknej. Jej książki stanowią nową jakość artystyczną oraz bawią narracją i oryginalnością spostrzeżeń. Dokonana w artykule analiza utworów autorki dowiodła ich bogactwa tematycznego, które nauczyciel może wykorzystać na zajęciach z dziećmi edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Au-

¹⁸ J. Papuzińska, *Rokiś. A gdzie ja się biedniuteńki podzieję*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1972, s. 7.

¹⁹ J. Papuzińska, *Darowane kreski*, Wydawnictwo ATENA, Warszawa 1994, s. 54.

²⁰ Tamże, s. 93.

torka opiewa w swych wierszach i opowiadaniach przygodę duszy ludzkiej, symbiozę człowieka z naturą, przyjaźń wierną i zaczarowane ogrody dzieciństwa. Szczególnie ważny i wielokrotnie podejmowany w twórczości autorki motyw królestwa domu pozostaje wartością niezniszczalną, a matka jego ozdobą.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczykowa Z., *Literatura dla dzieci funkcje, kategorie, gatunki*, WSP TWP, Warszawa 2001.
- Papuzińska J., Walczewska-Klimczak G. (red.), *Animacja czytelnictwa dziecięcego: koncepcje, doświadczenia, postulaty*, Książnica Płocka, Płock 2004.
- Beszczynska Z., *Wszystko jest prawdą*, „Nowe Książki” 1981, nr 14.
- Cieślowski J., *Antologia poezji dziecięcej*, Ossolineum, Wrocław 1991.
- Gruda E., *Wiersze spod Bajduła*, „Poezja i Dziecko” 2003, nr 1.
- Gałczyński K.I., *Liryka 1926–1953*, PIW, Warszawa 1973.
- Kulickowska K., *W świecie prozy dla dzieci*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1988.
- Leszczyński G., *Miniatura obyczajowa*, „Guliwer” 2001, nr 1.
- Ługowska J., *W świecie ludowych opowiadań : teksty, gatunki, intencje narracyjne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993.
- Papuzińska J., *Pod Bajdułem i inne wiersze*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2002.
- Papuzińska J., *Agnieszka opowiada bajkę*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 1999.
- Papuzińska J., *Czarna Łapa : opowieść kolonijna*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1975.
- Papuzińska J., *Darowane kreski*, Wydawnictwo ATENA, Warszawa 1994.
- Papuzińska J., *Inicjacje literackie. Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*, WSiP, Warszawa 1981.
- Papuzińska J., *Jesienna przygoda*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1982.
- Papuzińska J., *Mój bajarz: studia i szkice o literaturze młodzieżowej*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2010.
- Papuzińska J., *Mój bajarz odnowiony: studia i szkice o literaturze młodzieżowej*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2014.
- Papuzińska J., *Nasza mama czarodziejka*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1982.
- Papuzińska J., *Pims, którego nie ma*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1967.
- Papuzińska J., *Rokiś i kraina dachów*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1984.

- Papuzińska J., *Rokiś wraca*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1981.
- Papuzińska J., *Rokiś. A gdzie ja się biedniuteńki podzieję*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1972.
- Papuzińska J., *Skrzydlatek i inne opowiadania*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 1999.
- Papuzińska J., *Stare i nowe wierszyki domowe*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 1999.
- Papuzińska J., *Uśmiechnięta planeta*, Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1980.
- Papuzińska J., *Wędrowcy*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1983.
- Papuzińska J., *Zatopione królestwo : o polskiej literaturze fantastycznej XX wieku dla dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2008.
- Szeffler E., *Skrzydlatek, czyli zaduma nad dziecięcą wolnością i poczuciem szczęścia*, „Biblioteka w Szkole” 1999, nr 11.
- Szeffler E., *Kompetencje czytelnicze uczniów w młodszym wieku szkolnym*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2003.
- Heska-Kwaśniewicz K., Socha I. (red.), *Książka dla dziecka wczoraj, dziś, jutro*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998.
- Tylicka B., *Bohaterowie naszych księzek : przewodnik po literaturze dla dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 1999.
- Tylicka B., *Przytulny świat puchowej kołdry*, „Nowe Książki” 1993, nr 4.
- Wajda A., *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, PWN, Warszawa 1983.
- Waksmund R., *Literatura pokoju dzieciennego*, Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa 1986.
- Wojciechowski J., *Podstawy pracy z czytelnikiem*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1991.
- Zajac M., *Promocja książki dziecięcej*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2000

**THE CHILD AND THE CHILDHOOD IMAGE INTO WORKS
OF JOANNA PAPUZIŃSKA AS A SOURCE OF THE INSPIRATION
OF AN EARLY EDUCATION TEACHER.
LOST AND RECOVERED CHILDHOOD**

(Summary)

Joanna Papuzińska is a professor at the Institute of Science Information and Library Studies of the University of Warsaw and also a writer, a poet, a literary critic, an author of anthologies. She is a frequent guest of radio programmes and an editorial worker of journals dedicated to literature for children. She is a member of numerous committees awarding prizes and a board member of the Polish Section of IBBY (The International Board on Books for Young People). She initiates conferences and meetings devoted to literature for the youngest. She is a co-ordinator of *Książka dla dzieci* foundation and the editor-in-chief of *Guliwer* bimonthly published since 1991 and dedicated to criticism and promotion of children's literature. Professor Papuzińska is known for her interests in folklore and children's subculture. She is one of the few literary critics of fantasy, also the fantasy which comes out of the child's room.

Home – space – anchor and safety has always been the most important in her works and is present in almost all her books. Joanna Papuzińska is a winner of many prizes, including the Janusz Korczak International Literary Prize. Some of her works have been translated into foreign languages: Czech, German, French, English.

The works of Joanna Papuzińska are of fairy-tale character, full of warmth and kindness towards the child of early-school age. They create child's emotional space, delight readers with sensitivity.

Keywords: literature for children, prose works, educational space, esthetic and ethical values in Joanna Papuzińska's works.